

Hoofdstuk 1

VERBONDENHEID ALS FUNDAMENT VOOR EEN POSITIEVE EN RESPECTVOLLE SCHOOLCULTUUR⁶³.

1. Situering en kernideeën

De-linquentie en verbondenheid

Dit hoofdstuk is volledig gewijd aan de visie en methodiek van het ‘Project Verbondenheid’. Dit preventieproject ontstond halfweg de jaren negentig aan de Rechtsfaculteit van de Katholieke Universiteit Leuven en bouwde voort op het gedachtegoed van Anouk Depuydt. In haar licentiaatsverhandeling criminologie stelt ze dat elk respectloos handelen in wezen ‘de-linquent’ is. Wat letterlijk betekent dat er tussen de dader en het slachtoffer of de benadeelde omgeving, op het ogenblik van het respectloos handelen, ‘*geen* (doorleefde of door empathie gekleurde) *band*’ bestaat. De band tussen beide is op dat moment ofwel afwezig (onverschilligheid), ofwel problematisch (vijandig, negatief gekleurd). Beide houdingen bieden de voedingsbodem bij uitstek voor respectloos gedrag.

Om te voorkomen dat relaties die richting uitgaan en er voor te zorgen dat kinderen en jongeren zich wel inlevend en respectvol zouden opstellen, zou er volgens het Project Verbondenheid werk moeten worden gemaakt van een opvoedings-, leer- en leefomgeving waarin (jonge) mensen wel de kans krijgen om positieve en meer diepgaande banden te ontwikkelen (‘re-ligare’ = opnieuw verbinden). *Ervaringen* van verbonden zijn vormen immers de opstap naar een *basishouding* van verbondenheid. Die basishouding wordt gekenmerkt door openheid, respect, zorg en de oprechte wil om de/het andere ten voeten uit te respecteren.

Positief schoolklimaat helpt geweld voorkomen

Het Project Verbondenheid ging in 1994 van start als een pilootproject in het kleuter- en lager onderwijs. In 1999 werd de sprong gemaakt naar het secundair onderwijs. Tussendoor kwamen er ook toepassingen in andere domeinen (gevangeniswezen, bemiddeling, sociale sector, kinderopvang, gezondheidseducatie, psychiatrie, ...). Sindsdien hebben heel wat scholen kennis gemaakt met de visie en de praktijktoepassingen van het project. Hoewel het project veelal gekend is als preventieproject (voorkomen van schoolgeweld), ligt de klem-

⁶³Dit hoofdstuk is gebaseerd op Unit B 3 van het VISTA-vormingspakket dat terug te vinden is op www.vista-europe.org. (Zie Modules & Units; doorklikken op Module B: de tekst van Unit B3 is beschikbaar in een aangepaste Nederlandse vertaling en bewerking van de oorspronkelijke, Engelse tekst.)

toon toch op de opbouw van een positief team-, klas- en schoolklimaat.

Verbondenheid loont

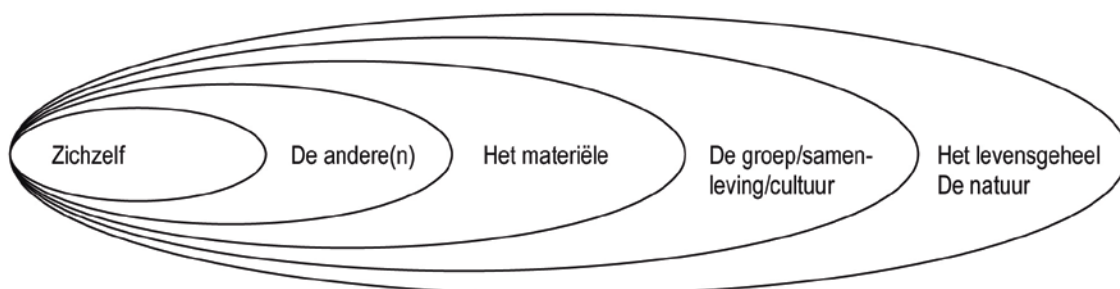
Investeren in verbondenheid biedt uitzicht op heel wat positieve doelen. Het individuele en collectieve welbevinden wordt erdoor versterkt. Er is sprake van minder probleemgedrag en het lukt beter om positieve doelen voor ogen te houden en te realiseren. Jongeren die op één of andere manier verbondenheid ervaren, winnen bovendien aan groeikracht en zelfvertrouwen en het leven an sich ervaren ze als zinvol. Positief is ook dat jongeren met die ervaringen meer open staan voor en sterker geboeid worden door wat zich rondom hen afspeelt. Ze treden het leven met open armen en geest tegemoet en laten zich uitdagen en bevragen door wat hun levens- en leerpad kruist. Ervaringen van verbondenheid voeden hun inlevingsvermogen en laten hen van binnen-uit (!) groeien naar een respectvolle houding. Wat betekent dat er dus minder nood is aan controle, bestraffing en betutteling.

Vijf levensbanden ervaren

Werken aan verbondenheid houdt in dat er aandacht wordt geschonken aan vijf levensbanden: de band met zichzelf, de band met concrete anderen, de band met de materiële omgeving, de band met de groep/samenleving/cultuurgemeenschap en de band met het levensgeheel (het grote geheel van tijd en ruimte waar alles en iedereen deel van uitmaakt en waarin ons bestaan zich afspeelt). De wijze waarop kinderen en jongeren meer in voeling worden gebracht met deze vijf bestaansdimensies beperkt zich liefst niet tot het cognitieve of kennisgerichte spoor. Het leren ‘over’ garandeert immers geen diepgaande betrokkenheid. Doorleefde en bewuste ervaringen maken een veel diepgaander leerproces mogelijk. Het ‘weten’ dat hieruit voortvloeit, gaat uit van de hele persoon.

Kinderen en jongeren die de kans krijgen om leer- en levenservaringen op te doen die getuigen van verbondenheid, ontwikkelen juist daardoor een stevig innerlijk ethisch kompas. Op die manier raken ze voortreffelijk toegerust om in onze complexe sociale werkelijkheid te stappen en op eigen houtje ethische afwegingen te maken. Nu de samenleving de grote verhalen achter zich heeft gelaten, is het antwoord van het Project Verbondenheid meer dan ooit op zijn plaats.

Schema: Vijf levensbanden

Appelboommetafoor

Het appelboommodel vat het gedachtegoed van verbondenheid mooi samen. De appelboom staat symbool voor de opgroeiende jonge mens. De vijf wortelstokken die de boom voeden en die hem in de aarde verankeren, belichamen de vijf dimensies van verbondenheid. De vrucht die de boom draagt ziet eruit als een appel. Hierin herkennen we onder meer de positieve, respectvolle houding van het kind/de jongere.

Spijtig genoeg wordt die gezonde vrucht wel eens belaagd door allerlei plagen en storend ongedierte (= problematische opvoedingssituatie, negatieve groepsdruk, experimenteergedrag, onbeheerst alcohol- of ander druggebruik, eigen slachtofferschap, negatieve schoolervaringen, uitsluiting, ...). Om er voor te zorgen dat de vrucht niet wordt aangetast en de gevreesde plagen achterwege blijven, kan gebruik worden gemaakt van een waaier van maatregelen. Het gaat om curatieve initiatieven (verdelgende spuitbus die de risicovolle plagen bestrijdt en zieke ‘appels’ opnieuw gezond maakt), specifieke preventieve maatregelen (probleemvoorkomende of beschermende spuitbus), algemeen preventieve maatregelen en initiatieven die het milieu waarin de boom opgroeit zo optimaal mogelijk houden (fundamentele preventie)⁶⁴.

Het Project Verbondenheid stimuleert schoolteams om probleemgedrag niet louter symptomatisch te bestrijden (vechten tegen het probleem dat zich onmiddellijk aandient) maar verder en dieper te kijken. Kinderen of jongeren die voor problemen zorgen, zitten vaak zelf in de knoei. Ook de school of de leerkrachten kunnen ongewild een aandeel hebben in wat er fout loopt. Genuanceerder kijken betekent ook dat men tot genuanceerder antwoorden komt en dat zich meer alternatieven aandienen.

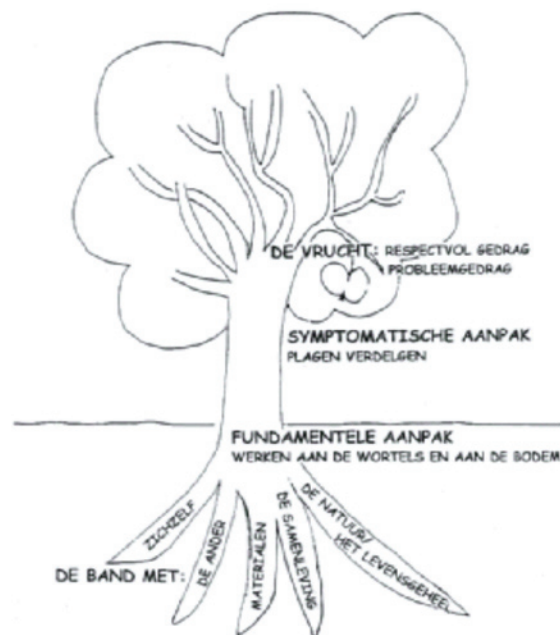
Voorzorgprincipe

Kiest een school er uiteindelijk toch voor om een verdelgende spuitbus te gebruiken (als de nood hoog is) dan wordt best rekening gehouden met het voorzorgprincipe: te zware of te veel ‘pesticiden’ kunnen het probleem immers vergroten. Goede maatregelen zorgen er voor dat lucht en bodem (context) niet worden aangetast en dat de levenskansen van deze en andere bomen gevrijwaard blijven. Scholen maken het zichzelf bijvoorbeeld lastiger wanneer ze alle leerlingen straffen omdat enkelen onder hen hardleers blijven en moeilijk blijven doen. Het pedagogisch effect van onredelijke straffen is hoogst twijfelachtig. Opvoeders die jongeren ‘breken’ maken van hen nog geen beter mens.

Het Project Verbondenheid kiest bij voorkeur voor maatregelen, initiatieven en acties die de bodem verrijken (duurzame, positieve initiatieven die de verbondenheid versterken) en die het groeipotentieel ten volle aanspreken. Humus toevoegen betekent dat de omgeving inspeelt op de groei behoeften van (kwetsbare) jonge mensen⁶⁴. Zo versterkt men de wortels van de boom

⁶⁴ De terminologie verwijst naar het preventiekader van J. Deklerck: zie hoger, p. 92-96.

en houdt men hem sterk en gezond. De boom zal betere vruchten dragen en hij is nadien nog beter bestand tegen eventuele plagen of de onvermijdelijke stormen van het leven.

2. Doelen

De bouwsteen die zo dadelijk wordt voorgesteld biedt aan de gebruikers de volgende mogelijkheden:

- beter vertrouwd raken met het gedachtegoed (kaders en concepten) van het Project Verbondenheid;
- het evalueren van de kwaliteit van omgaan binnen de school;
- stilstaan bij al wat nu al bijdraagt tot het ervaren van verbondenheid op school;
- mogelijkheden verkennen voor het versterken van het respectvol omgaan en van de leefkwaliteit binnen de school (door nog meer kansen te geven aan ervaringen die de verbondenheid versterken).

3. **Bouwsteen 1:** **Werken aan verbondenheid op klas- en schoolniveau**

Werken aan verbondenheid betekent dat de school investeert in de kwaliteit van omgaan binnen de school. Het gaat dus om een positief georiënteerde keuze waarbij het er op aan komt de vijf dimensies van verbondenheid bij leerkrachten en leerlingen een belangrijke(r) plaats te geven. Dit lukt het best op voorwaarde dat de leerkrachten/opvoeders overtuigd zijn van het belang van verbondenheid.

⁶⁵ Inspelen op de groeibehoefte betekent ook dat er aandacht is voor regelduidelijkheid en structuur. Hiermee wordt ingespeeld op de behoefte naar veiligheid. Jongeren putten vertrouwen en zekerheid uit de nabijheid van volwassenen, ook als zij structuur en grenzen aanbrengen. Dat er af en toe eens 'wordt gebotst' is normaal en draagt zelfs bij tot de identiteitsopbouw.